

Badania petroarcheologiczne i petroarchitektoniczne romańskich kościołów w Inowłodzu i Żarnowie

Marcin Krystek¹

Kościoły w Inowłodzu i Żarnowie zostały objęte interdyscyplinarnym programem badań nad początkami budownictwa murowanego na obszarze centralnej Polski, którym kieruje prof. dr hab. Leszek Kajzer z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego. Do zespołu badawczego należą m.in. archeolodzy i architekci z Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Łodzi. Celem petrologicznego kierunku badań było znalezienie odpowiedzi na najczęściej stawiane pytania dotyczące: identyfikacji, aplikacji i proveniencji zastoso-

wanych w budowlach surowców skalnych. Materiał pobierano z murów oraz detali architektonicznych (często pochodził on z próbek pozyskanych podczas wcześniejszych prac archeologicznych). Z próbek pobranych z inowłodzkiego kościoła wykonano 23 płytki cienkie, natomiast z żarnowieckiego 47. Część odkrytych płytek cienkich oraz pozostałych odłupków poddano badaniom z wykorzystaniem elektronowego mikroskopu skaningowego w Pracowni Badań Materiałowych Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Łódzkiego.

Ryc. 1. Kościół romański (przełom XI i XII w.) p.w. św. Idziego w Inowłodzu k. Tomaszowa Mazowieckiego. U podnóża świątyni znajdują się niewielkie, zarosnięte łomiki piaskowca. Fot. M. Krystek

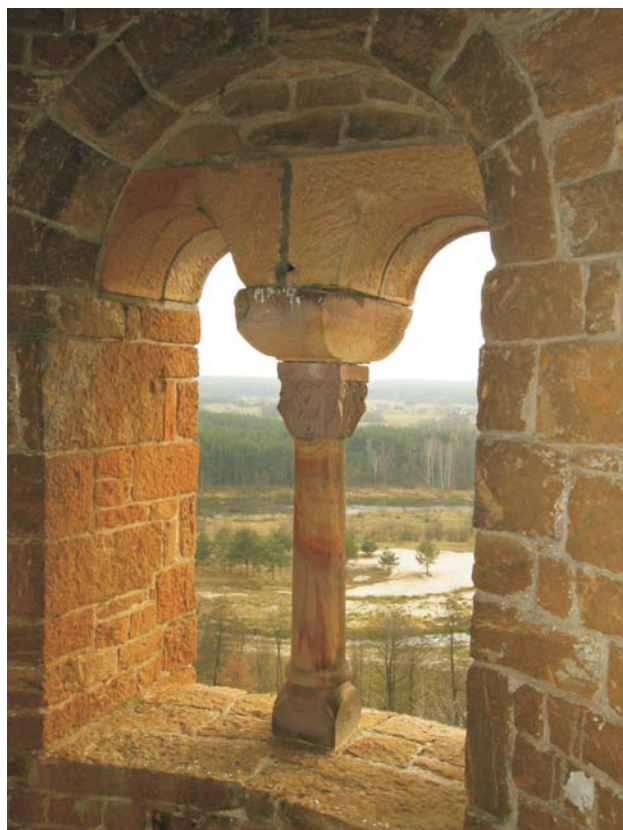
¹Muzeum Geologiczne Wydziału Nauk Geograficznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Kopcińskiego 31, 90-141 Łódź; muzgeol@geo.uni.lodz.pl

Ryc. 2. Piaskowcowy fragment pierwotnego romańskiego detalu architektonicznego kościoła p.w. św. Idziego z motywem plecionki. Analogiczny motyw jest wykorzystany w kościele p.w. św. Gereona w Krakowie na Wawelu

Ryc. 3. Dwudziestowieczna rekonstrukcja romańskiego detalu architektonicznego (biforium, kolumna zwieńczona kapitelem z motywem plecionki) z wykorzystaniem triasowych i jurajskich piaskowców

Ryc. 4. Rekonstrukcja południowej ściany kościoła w Inowłodzu. Z pierwotnej romańskiej budowli od strony południowej zachowały się tylko dwie strefy, odznaczające się silniejszym zniszczeniem powierzchni blozków skalnych oraz intensywniejszym zabarwieniem. Wszystkie fot. M. Krystek

Inowłódz. Mury świątyni oraz detale konstrukcyjne wzniesiono z arenitów o spoiwie węglanowym oraz piaszczystych wapieni dolomitowych i dolomitów wapnistych. W obrazach mikroskopowych często są widoczne bardzo dobrze wykształcone, autigeniczne romboedry dolomitu, impregnowane wzdłuż linii spękań związkami żelaza. Wszystkie skały charakteryzują się znaczną zawartością żelaza (2–3%), co wpływa na ich rdzawe zabarwienie i świadczy o możliwości lokalnego występowania ankerytu. Wychodnie tych utworów znajdują się w bezpośredniej okolicy budowli i należą do kompleksu zróżnicowanych litologicznie osadów bajosu i batonu, wśród

których do tej pory nie były notowane wystąpienia dolomitu. Detale architektoniczne wykonano z arenitów kwarcowych o cechach zbliżonych do powszechnie występujących i eksploatowanych piaskowców dolnojurajskich na obszarze mezozoicznej osłony Gór Świętokrzyskich. Nie można wskazać ich jednoznacznej proveniencji, ale należy wykluczyć pochodzenie z okolic Żarnowa oraz innych historycznie znanych lokalizacji, w tym z doliny rzeki Kamiennej.

Żarnów. Mury oraz detale kościoła wzniesiono z mało petrograficznie zróżnicowanych arenitów kwarcowych. Pierwotna budowla romańska została wykonana

z takich samych piaskowców, jakie później wykorzystano w gotyckiej części kościoła. Przemawia to za czerpaniem surowca z jednego pokładu lub istnieniem innych, do tej pory nieznanymi, faz przebudowy obiektu, na co wskazuje „odwrócona kolumna” wspierająca empore. Proveniencja surowców nie została określona, gdyż wszystkie współcześnie eksploatowane w tym rejonie piaskowce charakteryzują się niższymi wskaźnikami uziarnienia. Nie jest wykluczone, że ze względu na obecność w okolicy licznych wystąpień piaskowców oraz ich lateralne zaleganie, pozyskiwano je płytko w miejscu, w którym do dziś nie pozostały żadne ślady skalnego górnictwa.